

¹ Dr. Szabó István: Bevezetés a szociálpszichológiába

² László Dezső: Balázs Ferenc a transzszilvanizmus szolgálatában. In. A kisebbségi élet ajándékai. 124–125. l.

³ Weöres Sándor: A teljesség felé. 65. l.

⁴ Jelenvalók és örökkévalók: 89–90 l.

SZÁSZ FERENC

AZ ÖNKÉPZÉS SZEREPE A LELKÉSZKÉPZÉSBEN*

Mintegy előrevetítve azt a megérzésemet, hogy dolgozatom elkészítéséhez kevés forrásirodalmat és anyagot fogok találni, első lépésként lelkészársam napjainkhoz közelebb álló értelmező szótárát kértem kölcsön és lapoztam fel.

Ebben a képzés és önképzés címszavak alatt meg is találtam e két fogalom rövid meghatározását. Eszerint a képzés az a folyamat, mely során valamit képeznek, alkotnak: meghatározott irányú oktatás, nevelés.

Az önképzés rendszeres oktatás nélküli tervszerű, folyamatos ismeretszerzés. Eléggé hiányosnak vagy pontatlannak éreztem elsősorban az önképzés meghatározását, hiszen szerintem első hallásra is többet jelent, mint pusztá ismeretszerzést.

A kicsi ördög arra is rávett, hogy ha már kezemben volt a kölcsönkönyv, a lelkész címszó meghatározását is megnézzem. Még szűkszavúbb az eligazítás, de nagyon sokat sejtető a rövidítés. A lelkész keresztény, főleg protestáns, mi tegyük nyugodtan hozzá unitárius, „vall. hív.”, vagyis megítélésem szerint nem vallásos, hanem vallási és nem hívő, hanem – bármennyire is fantáziátlannak tűnik – hivatalnok.

A megyei közkönyvtárakban több száz román nyelvű pedagógia szakkönyvet lapoztam át, kiábrándító eredménnyel: még az idegen szerzőktől való, értékesebbnek tűnő munkák előszavai is hemzsegték a vulgáris marxizmus tirádáitól, Ceaușescu-idézetektől, így még a sokoldalúan képzett lelkész kifejezést is kerülnöm kell a továbbiakban.

A Keresztény Magvetőben több ezirányú, valószínű éppen a „csendes napokra” készült dolgozatot találtam. Így szeretettel ajánlom az érdeklődők fi-

* Elhangzott a Teológiai csendes napokon február 9-én.

gyelmébe a következő írásokat: Szabó Dezső: A teológiai felkészülés és általános műveltség jelentősége a lelkészi szolgálatban (80. évf. 1974. 1. sz. 7.), Simó Attila: Felkészülés a lelkészi szolgálat vállalására (81. évf. 1975. 1. sz. 39), Gellérd Imre: Hogyan készül fel a lelkész az evangélium hirdetésére? (84. évf. 1978. 1. sz. 199) és Török Áron: Jellem és példaadás a lelkészi szolgálatban (80. évf. 1974. 1. sz. 11).

Mégis, ahogy telt az idő, annak ellenére, hogy a megírást más felekezetű lelkésztársaknál érdeklődve a legvégsőig kitoltam, arra a meggyőződésre jutottam, hogy személyes élményeimre és véleményemre kell alapoznom, még akkor is, ha ennek megvannak a nyilvánvaló veszélyei. Erre biztatott máskülönben lelkésztársam is, aki az interneten fellelhető anyagot bocsátotta rendelkezésemre, valamint feleségem, aki sikertelenül próbált számomra mai magyar nyelvű szakirodalmat szerezni. Mennyivel könnyebb lett volna a dolgom, ha e téma kapcsán bennetek felmerülő kérdések birtokában kezdhettem volna munkámhoz.

Nézzük hát, mit is jelent számomra a lelkészség, ki és mi vagyok én, aki a lelkészképző intézmény végzettjeként – és immár 20 év úgynevezett „szolgálattal” a hátam mögött – unitárius lelkészként jegyzem magam?

Kétségtelen, hogy azért tehetem meg ezt, mert négy plusz kettő év elméleti és gyakorlati képzés után lelkészképesítő oklevelet szereztem, és egyházam megbízását, és felhatalmazását bírom ilyen jellegű tevékenység végzésére.

Isten és ember szolgálja vagyok, egy intézmény, egyházam képviselője és alkalmazottja. Leírni is rosszul esik, de hivatalnok vagyok, akinek el kell végeznie bizonyos mennyiségű és természetű értelmiségi munkát, amely részben mérhető és minősíthető, részben nem, amely azonban számonkérhető és amelyért javadalmazásban részesülök mind az állam, mind a gyülekezet részéről. Életszínvonalam nagyjából hasonlít a hasonszőrűekhez: rosszabbul élek, mint egy orvos, valamivel jobban, mint egy tanár. Társadalmi megítélhetőségem az új viszonyok körülményei között finom vegyes: egyesek tisztelnek és szeretnek, mások anakronisztikusnak tartják létezőmet is.

Tulajdonképpen abból élek, amit a teológián magamba szívtam, szakmai továbbképzésem formális, évi két teljes nap s négyévenként egy hét, újabban az is elmaradozik. Nem is hiányolom különösebben, mert a ranglétrán sem felfele, sem lefele nem nyílik út, esetleg jobb helyre pályázhatnék, vagy esperes lehetek idővel, de ennek a csábereje egyáltalán nem lelkesít.

Az önképzésben nem vagyok igazán érdekelt, a többlettudás nem tükröződik javadalmazásomban. Tanúja voltam annak, hogy a tanárok milyen volumenű munkát fejtenek ki véglegesítő és fokozati vizsgáik mielőbbi letétele érdekében, s nem annyira az anyagiakért, habár azok sem mellékesek, hanem státusok megváltoztatásáért és főleg munkahelyük megőrzéséért. Osztályok megszűnte esetén minden esetben az kerül az utcára vagy áthelyezésre, aki kevésbé felkészült. Engem még a munkanélküliség veszélye sem fenyeget lényegében mindaddig, amíg valamilyen óriási baklövést el nem

követek. Nem véletlenül tettem ezt a száraz kitérőt, azt akartam aláhúzni, hogy a lelkész – s most már dolgozatom végéig mindenkor tisztelet a kivételnek, mert hála Istennek van ilyen! – a mindennapokban él és mérettetik meg, és a mindennapok a legtöbbször nem nyújtanak állandó késztetést és ösztönzést az önképzésre, a továbbképzésre. A lelkészi tevékenység az évek folyamán rutinossá válik, még ha ezt a szó jó értelmében használom is, s az önképzésre való indíttatást a lelkésznek belülről kell éreznie és megtalálnia.

Ezek után hadd beszéljek arról, amivel kezdenem kellett volna. A lelkészi szolgálatra általában az idealizmus, a magasztos életeszmény, a jézusi evangélium szellemiségében vállalkozunk, érezünk elhivatást. Ezek után nem az elkoptatott közhely szintjén vallom, hogy ha valakire kötelező érvényű a jézusi felhívás, a „legyetek tökéletesek, mint a ti mennyei Atyátok tökéletes” (Mt 5,48) meghagyása, a lelkész számára egyenesen életparancs. A lelkész Istenországa eszméjében azt az életeszményt hirdeti és képviseli, mely mély istenismeretet és magas fokú erkölcsiséget kapcsol egybe. A lelkész számára – ha életvitele egybeesik azzal, amit hirdet – minden nap egy-egy újabb alkalom az erkölcsi jellemmé válás útján.

Természetesen tudatában vagyunk annak, hogy a jézusi eszmény ellenére az a szókratészi megállapítás is érvényes, hogy tudásunk behatárolt, és – paradox módon – minél többet tudunk, annál nagyobb az a határfelület, mely nemtudásunkat körülrajzolja. Az ismeretanyag elsajátításának vannak korlátai, és ez mindenképpen véges, az erkölcsi növekedésnek hitünk szerint nincsenek.

A képzés és az önképzés azt szolgálná, hogy alkalmassá tegyen az evangélium megélésére és hirdetésére, Istenországa építésére az emberi közösségekben, ennek a szolgálatnak a legeredményesebb végzéséhez kíván hozzásegíteni. A képzés és önképzés célja tehát ugyanaz, azzal a különbséggel, hogy a teológiai évek alatt a képzésen van a fő hangsúly, annak ellenére, hogy az önképzés azt megelőzheti, s miután vele párhuzamosan fut, a lelkészt egész életében és szolgálatán keresztül elkíséri, elkísérheti. Az önképzés során nemcsak ismeretanyagot halmozunk fel, hanem olyan lelki tulajdonságokra teszünk szert, és olyan szellemi erőforrásokat gyűjtünk, amely képessé tesz arra, hogy folyamatosan adjunk, ezeket megosszuk másokkal. Természetesen lejárt az a kor, amikor a lelkész amolyan mindentudó polihisztor volt a társadalomnak, ma már senki sem várja el a lelkésztől, hogy mindenhez értsen, mégis a közfelfogás azt tartja, hogy a lelkész „művelt ember”, s a magunk jól felfogott érdekében is kár volna ezt a közhiedelmet megcáfolni.

Lényegében a képzés valódi célja nem a pusztán ismeretanyag átadása lenne, hanem az, hogy a hivatástudatában megerősített fiatal lelkészjelöltet az állandó tanulás igényével és módszertanával felvértezve elindítsa az önképzés útján, ezt irányítsa, segítse, és – miért ne – ellenőrizze, értékelje és számon kérje.

Maradjunk most abban, hogy a lelkészi pályára készülő ifjú – sikeres felvételi vizsga után – megkezdje egyetemi tanulmányait. Elsőrendű és elsődleges kötelessége, hogy megismerje és átvegye az intézeti és egyházi érték-

rendet és szellemiséget, és miután azt a magáénak érzi, mindent megtegyen annak érdekében, hogy az iránta támasztott igényeknek megfeleljen. Magyarán: okuljon, tanuljon, művelődjön, hiszen minden, ami körülveszi és vele történik, az ő javát szolgálja. Ha a képzés célja a mielőbbi lelkesszé nevelés, formálás, ugyanez az önképzése is, azzal a különbséggel, hogy benne az érintett nem pusztán szenvedő tárgya a folyamatnak, hanem alanya is.

Mivel kell kezdődnie a lelkészjelölt önképzésének? Most visszamenőleg úgy látom, hogy a bejutás eufóriáján túljutva, új életének kezdete elhozza számára egy alapos, mindent átfogó önvizsgálat alkalmát. A lelkészjelöltnek felül kell vizsgálnia még egyszer hivatástudatát és alkalmatosságát, hiszen a felvételi vizsga ehhez nem elegendő. Ahogy naponta újabb és újabb igényeket támasztanak vele szemben, az önvizsgálatnak ki kell terjednie személyisége egészére, különös tekintettel lelki, erkölcsi fogyatékoságaira. Ugyanakkor az is vizsgálat tárgyát kell képezze, hogy képességei összhangban vannak-e az elvárásokkal, s végül, hogy az az ismeretanyag, általános műveltség, amelynek birtokában van, elegendő-e a tanulási folyamatba való zökkenőmentes bekapcsolódáshoz.

Az évek folyamán tanúja voltam, hogy a középiskolák szakosítása miatt vagy nem anyanyelvű iskolai végzettség következtében egy-egy társunk milyen sziszifuszi vagy prométheuszi küzdelmet folytatott hiányosságai pótlására, illetve felszámolására. A kezdeti szakaszban ebben látom az önképzés feladatát, hogy a lelkészjelölt minél hamarabb és teljes gőzzel bekapcsolódhasson a közös munkába.

Előfordulhat az is, hogy az ifjú ember személyisége nem enged: ilyenkor azt tartanám helyesnek, ha saját belátásából hagyná el a teológiát, és keresne új életpályát, mielőtt ez az elválás az ő és a közösség számára is túl fájdalmasá válna.

A lelkészi hivatás nem igényel különleges képességeket. Nem arról van szó, hogy a képzés valamilyen „homunculus teologicus” előállításával kísérletezgetne. Bárki láthatta közületek, hogy az intézeti, de még az egyházi élet sem emlékeztet a szentfazakak álszentelkedésére, de valóban van valamilyen szakrális kisugárzása. Nemcsak a magam, hanem társaim egy részének is alapvető élménye volt, hogy a hivatásról, a lelkészi pályáról alkotott képünk nem volt a legvalóságosabb, legalábbis egyoldalúnak bizonyult: nagyban befolyásolta az a kép, amelyet a családi vallásosság és saját egyházközségünk életében szerzett tapasztalatok alakítottak ki bennünk. A teológia – és itt az intézetet és a tudományt egyaránt értem alatta – valamit ösztetört bennünk, s idő kellett a felocsúdáshoz, az átértékeléshez, az önépítkezéshez. És itt lépett színre az önképzés, melynek fő mozgató rugója az imádkozás, az elmélkedés, a lelki gyakorlat volt, amelyek során tudatosult bennünk, hogy azon kívül, hogy itt valami történik velünk, nekünk is kezdenünk kell valamit magunkkal. Az önképzés alapfeltétele tehát bizonyos személyiségjegyek és képességek megléte és fejlettségi foka, az öntudat, helyes önismeret, önmérséklet és az egyéni és közösségi felelősségtudat.

Ha a képzés arra irányul, hogy olyan egyéni képességeket fejlesszen, és olyan személyiségjegyeket hozzon felszínre vagy alakítson ki bennünk, amelyek az alkotó munkára képessé tesznek, az önképzésnek is erre kell irányulnia, és annnyival hatékonyabb lehet, hogy személyreszabott mivoltában szabadabb és tágabb teret biztosít az egyénnek, valahol szabadságunk szavatolója, és személyiségünk védelmét szolgálja.

A lelkészképzésnek ugyan nem az a célja, hogy uniformizáljon, de bizonyos magatartásformák szorgalmazásával és megkövetelésével, egy előírt, kötelező tananyag ránkényszerítésével néha ilyennek is láthatjuk, és akár berzenkedhetünk is ellene.

A lelkészjelölt néha nemcsak azt veti fel, hogy miért tanulunk bizonyos dolgokat, hanem azt is, hogy másokat miért nem? Ha valakinek ilyen gondolatai és kételyei vannak, gondolom, senki sem vonja felelősségre vagy bünteti meg, ha a kötelező tananyag elsajátítása után – vagy azzal párhuzamosan – természetes kíváncsiságát is kielégíti, egyebet és mást is tanul.

Azt hiszem, valahol a harmadév határán jön el az a pillanat, amikor a lelkészjelölt elegendő ön- és szakismerettel rendelkezik ahhoz, hogy kijelenthesse: valamelyik szakágat jobban kedveli, mint a többit, az leköti érdeklődését, és ebben az irányban haladva szeretne többet és jobban megismerni a tananyagot.

Nagyon kell figyelni erre a pillanatra, mert döntő jelentőségű. Akár szelíd erőszakot alkalmazva is, addig kell az illető szaktantárgy professzorának a nyakára járni, míg – mint a hamis bíró a szegény özvegyet – segítségnyújtásával és áldásával utunkra bocsát. Saját tapasztalatom szerint a hallgató ki tudja vívni magának azt a lehetőséget, hogy a képzés bizonyos formáit (konkrétan: a szemináriumi dolgozatokra gondolok) az önképzés számára hasznosítsa, s nagyon nagy jelentőségű az is, hogy a szakvizsga és lelkészképesítő dolgozatunk témájának kiválasztásában van-e valamilyen beleszólási lehetőségünk? A mi időnkben általában, ha életképes témával jelentkezünk, igaz, ezt csak kevesen és ritkán gyakorolták, meghallgatást nyertünk, s gondolom, a professzorok ma is örömmel veszik, ha a hallgatók hozzájuk fordulnak.

Így veszi kezdetét ugyanis az a periódus, amikor megízleljük és megismerjük az önálló kutató és alkotó munka izgalmát és örömét, amikor ihletést és kedvet kapunk a többletmunkához, valami egyénit mutathatunk fel és adhatunk hozzá tanulmányainkhoz. Itt dől el az, hogy a lelkészjelöltben felbukkan-e az a gondolat, hogy mindezidáig bitorolta a teológusi címet, hiszen csak teológiai hallgató, a képzés szenvedő tárgya volt?

Úgy vélem, hogy aki szomjat, képességet és elhivatást érez a teológia, mint tudomány iránt, mindent meg kell tennie azért, hogy a lehető legmagasabb, számára elérhető tudományos fokozatot megszerezze. Nem arról van szó, hogy teológiai tanárságra pályáznánk, hogy odatehessük nevünk elé a tudományos rangfokozatot jelző betűket: sokkal inkább arról a belső elégtételről, hogy a teológia valamelyik területén otthon vagyunk, van és lehet mondanivalónk. Nem elhanyagolható az sem, hogy az egyéni munka hozzásegíthet a nekünk

legmegfelelőbb munkamódszer kialakításához, s ennek nagy hasznát vehetjük a későbbiekben, ha valamelyik újabb téma kutatásába kezdünk.

Azt hiszem, itt kell beszélünk a második egyetem esetleges vállalásáról és elvégzéséről. Erre most már van példa, s tulajdonképpen egy régi hagyomány éled újra: legjobbjaink külföldi peregrinációjukban vagy itthon a legtöbbször nemcsak teológiát hallgattak.

Ha valaki erőt és képességet érez magában a megfeszített munkára, vállalja bátran ezt a többletet, természetesen, ha a teológiai követelményeknek eleget tesz. Úgy vélem, a rendszeres tanulás, a megszerzett új ismeretanyag termékenyítőleg hathat lelkészi mivoltunkra és munkánkra is. Az interdiszciplinaritás korunk jellemzője, s nemcsak a filozófia, lélektan, filológia, jog – és sorolhatnám tovább – kapcsolható össze a teológiával, hanem a lelkészi munkában hasznát vehetjük a közgazdasági, építészeti, mezőgazdasági ismereteknek is. Jómagam, ha nem késtem volna le a lehetőséget, szívesen kacérkodnék a biológiával. A teológiával párhuzamosan szerzett szakképesítés önbecsülést is adhat a lelkésznek, azt a tudatot, hogy más pályán is megállta volna a helyét, hogy nem megélhetési kényszerből vagy éppen élnetlenségből lelkészkedik, hanem amíg van reális alternatívája a pályamódosításra - hivatástudatból. Nyugaton és Észak-Amerikában nem véletlen, hogy a teológiára általában akkor kerül sor, amikor a hallgatók már elvégeztek egy egyetemet, dolgoztak is szakterületükön, s a pályamódosításra valódi elhivatás, lelki kényszer vezette őket. Kanadában találkoztam egy olyan ifjú hölgygel, aki a teológiát a kriminalisztika mellett tanulmányozta. Gondolom, ha a bibliai bűnözés területén nem is fog valami égrengető felfedezéssel előrerukkolni, annyi előnyt élvezni fog, hogy nem riasztja majd el a koporsók mellett a földi bűnösök porhüvelyével való szembesülés.

Ugyancsak nemrég nyílt lehetőség arra, hogy a hallgatók igénybe vegyék a külföldi tanulmányutak lehetőségét is. Ezeket is maximálisan ki lehet használni az önképzésre, azzal a feltétellel, hogy az illető hallgató kész munkatervvel, elképzeléssel utazzon ki. Még akkor is, ha ez nem így van, az új életformával való találkozás önmagában is új ismeretek szerzését és legfőképpen új rálátást adhat és biztosíthat.

Valamikor kialakult egy olyan felfogás, hogy az önképzés elsődleges célja minél átfogóbb műveltség megszerzése és bírása, hogy a lelkésznek mindenhez kell értenie – egy kicsit. Hogy aztán semmihez sem ért igazán, az már más kérdés. Úgy érzem, a szakosodás a társadalom minden területén ma már olyan fokú, hogy erről az eszményről nyugodtan lemondhatunk. Egy bizonyos szakterület ismeretanyaga ma már sokkal könnyebben hozzáférhető, a lelkészeknek nem kell feltétlenül város és könyvtár közelben élnie: sokkal fontosabb annak a képességnek a megszerzése, hogy tudja, mihez kezdjen ezzel. Az önképzés igénye a fontos, ezt kell megszerezni a teológiai évek alatt.

Az önképzés – utaltam erre a bevezetőben – számomra több mint pusztán ismeretszerzés, elsősorban személyiség- és jellemépítés. A lelkész legfontosabb munkaeszköze önmaga, s mielőtt a szellemiekre térnénk, hadd utaljak

arra, hogy ügyelnünk kell fizikai egészségünkre, állóképességünkre. Jó, ha már diákéveinkben megtaláljuk a testreszabott mozgásformát, tornászunk, úszunk, sétálunk, kirándulunk. A testi munka – mint olyan – sem elhanyagolható. A lelkész nem zárkózhat be az irodába, nem könyvmoly, bárhogya is rákapcsolódunk néha, főleg vizsgaidőszakban a tanulásra és ezzel együtt az egészségtelen életmódra. Visszaemlékszem, hogy diákéveink alatt rendszeresen úsztunk, majdnem minden délután futballoztunk, egyesek súlyemelés-sel is foglalkoztak.

A lelkiekre térve lényegesnek tartom, hogy a lelkész igyekezzen nyitott, befogadó személyiséggé formálni önmagát. Egy életen át csak úgy lehet prédikálni, lelkeket pásztorolni, ha a lelkész készen áll arra, hogy bármilyen és bárhonnán jövő információt befogadjon, azt feldolgozza, vagyis behelyezze az evangéliumi kontextusba, s ezzel gazdagítva és nemesítve adja azt tovább. A jó lelkész szerintem szüntelenül értelmezi a világot, annak történéseit, az embert a maga örökkévaló és mégis mindig más és más mibenlétében, s Istenről, a világról és az emberről mindig van nemcsak intézményileg szentesített, hanem saját mondanivalója is.

A nyitottság a lekipásztori gondozás és valláserkölcsi nevelés területén is alapvető fontosságú. Néha nem az a fontos, hogy mit mond vagy tesz a lelkész, hanem az, hogy milyen helyzetet teremt pusztá jelenlétével, hogyan katalizálja vagy engedi végbemenni azt a folyamatot, amelynek részese. Talán nem az ifjúkor a legalkalmasabb életkor arra, hogy a lelkészjelölt beépítse személyiségébe az önfegyelmet és az alázatot. Az a lelkész végezhet eredményes munkát, akinek van személyisége, és ennek a személyiségnek érezhető kisugárzása van. A lelkész empátiás készségét senki sem érzékeli jobban a gyermekeknél és a gyermeki lelkületű híveknél. A gyülekezetek életében azok a lelkészek hagynak maradandó nyomot, akik személyiségükkel hatottak, volt egyéni meglátásuk s azt képviselték is, valamilyen területen kiténtek. Nyilvánvaló, a derűlátás és a humorérzék alkati adottságok, mégis, ebben az irányban is fejleszthető a személyiség.

Gellérd Imre dolgozatában találkoztam annak a felmérésével, hogy különböző korokban mi volt az a tudásanyag, ami a képzés és önképzés területén kiemelt szerephez jutott. Erre nem térek ki, dolgozata tartalmazza, ami meglepő az az, hogy ez koronként az uralkodó szellemiségnek megfelelően milyen változatos képet mutat. A lényeges az, hogy az unitárius lelkész mindig benne élt saját korának társadalmában, nem vonult ki belőle. A különböző korok között összekötő kapocsként felbukkan az, hogy a különböző ismereteknek szervesen be kell illeszkedniük a jézusi életeszménybe, hogy az evangélium dominanciája minden esetben megmaradjon és érvényesüljön.

Sem az önképzésre, sem az önképzés anyagára és eszközeire nem kívánok bővebben kitérni.

Nemzedékünk számára kétségtelenül a könyv, az írott betű jelentette az önképzés legfontosabb eszközét. Számomra az abban ülededett le, hogy di-

akkorom óta ma sem tudok úgy elaludni, hogy könyvet ne vennék a kezembe. Az olvasás létszükséglet, még akkor is, ha elsősorban nem teológiai irodalmat olvasok, sőt, valljam be, nem is az önképzés, hanem az idő kitöltése vezérel elsősorban. Mégis, vak tyúk is talál szemet.

Mindenképpen vannak olyan könyvek, amelyeket el kell olvasni, és korántsem mindegy, hogy mikor; és olyan szerzők is vannak, akiket időnként újra kell olvasni. Óriási veszteség, hogy a klasszikusokkal általában kötelező háziolvasmányként ismerkedünk, s kialakul irányukban egy bizonyos ellenérzés.

Az imádkozás képességének kialakításában elengedhetetlennek tartom a rendszeres versolvasást, illetve, Isten bocsássa meg, a verstanulást. Itt bármit is mondunk néha a modern kortárs költészetről, fontosnak tartom a mai költők olvasását, hiszen az imádságban a mai ember életérzése kell megszólaljon, s ők felfríszíthetik nyelvi eszköztárunkat is, megóvhatnak a klisék és sablonok veszélyétől.

A minőségi zene áldásairól akkor is szólni kell, ha nyilvánvaló, hogy zeneismeret az általános műveltség része. Bizonyos fokú lelki érzékenység kialakításához és ébrentartásához a klasszikus zeneművek állandó hallgatása elengedhetetlen. Ma már a koncertlátogatás kényelmetlenségéről is lemondhatunk, technikailag olyan minőségűek a rendelkezésünkre álló eszközök.

A képzőművészethez nem nagyok értek, de ismerőseim között van néhány képzőművész, s nagy előszeretettel látogatom meg őket a műtermükben. Az a mód, ahogy a világot látják, ha néha szűkszavúak is, megkapó és felkavaró, elgondolkoztat, töprengésre készítet.

Az önképzéshez a legtöbb indítékot, útmutatást és ismeretanyagot a baráti beszélgetések rendjén kaptam, s itt hadd tegyek mindjárt különbséget egyháziak és világiak között.

Hét év alatt három különböző életszemléletű és stílusú principális mellett segédlelkészkedtem, akik azonban mind nagy tudású és tapasztalatú lelkészek voltak. Nagyon sokat tanultam, szinte észrevétlenül mindhármuktól mást és mást, és elsősorban nem teológiát, hanem emberséget és életstílust.

A lelkészársakkal való együttlét során sajnos többnyire földhözragadt témákról folyik a beszélgetés, de amíg az idősebbektől főleg emlékeiből tanultam és jó értelemben vett fogásokat lestem el, a fiataloktól tanultam lelkesedést, precíz munkát és kitartást céljaik elérésében. Hadd tegyem hozzá, hogy a legációk során megismert fiatalok azt a reménységet keltették bennem, hogy lelkészképzésük jó úton halad, meglepően nagy az érett hivatástudattal rendelkező ifjak száma. Máskülönbben a legációs szolgálatot és a nyári gyakorlatot az önképzés szempontjából ideális alkalmaknak tartom: előbbieket azért, mert lelkészeket és gyülekezeteket ismerhetünk meg, utóbbiak során pedig különösebb veszély nélkül kipróbálhatjuk – kicsiben – elképzeléseinket és meglátásainkat. A mesterséget egyrészt lopják, erre a tízparancsolat nem vonatkozik, másrészt gyakorlat teszi a mestert.

Az önképzésben, világ és életfelfogásom alakulásában érdekes módon mégis a világiak gyakoroltak rám nagyobb hatást. Volt két olyan ismerősöm, mégcsak nem is unitáriusok, az egyik bevallottan ateista, idős emberek, akikkel heti rendszerességgel találkoztunk és akik arra méltattak, hogy e feltétlen őszinteségen alapuló beszélgetésekben átadják nekem műveltségük és élettapasztalatuk egy részét. Lehet, hogy kiélték rajtam lappangó pedagógiai hajlamaikat, de egyenlő félként kezeltek, amúgy a Varázshegy, Thomas Mann regényének szellemében, és ami nagyon fontos volt, sohasem bántó, kritikai észrevételeikben fel merték hívni a figyelmet nemcsak ismereteim és képességeim, lelkeszi munkám hiányosságaira, hanem jellembeli fogyatékoságaimra, a szakmai szűklátókörűsége és unitárius elfogultságomra is, néha nemzeti elkötelezettségem vakvágányaira. Csak most fogom fel igazán, hogy a hétfő délelőtt látogatásuk nélkül telik el, mit is jelentettek számomra, mennyit telegezhettem nemes egyszerűségű bölcsességükből, közvetlen baráti szeretetükből. Ajánlom mindenkinek, hogy ne a felszínes, úgynevezett szalon-értelmisségekkel törekedjen baráti kapcsolat kialakítására, hanem olyanok közelségét keresse, aki alkalomadtán a lelki atya szerepét is betöltheti.

Végig kapcsolatot tartottam fenn a nemzedékemhez tartozókkal, más felekezeti pap és lelkipásztor társaimmal és más nemzetiségűekkel. Mea culpa, de még a kocsmába is sakkozni jártam elsősorban, és beszélgetni, főleg mikor a brassói ún. értelmiségi klub még a sznobságot is nevetségessé tevő összejöveteleiből véglegesen kiábrándultam.

Tudom, hogy újraindult a teológiai hallgatók önképzőköre, lapjukat egy darabig a Keresztény Magvetőt is megszágyenítő rendszerességgel olvashattam, s örvendtem annak, hogy az új lelkésznemzedék nemcsak arra törekszik, hogy kapjon, hanem hogy adjon is valamit a társak közösségének. Bizony, a Lángra gondolok, a Zizi utódlapjára, és arra, hogy egy ideje nem olvashattam. Az önképzésben vannak olyan területek is, amelyeken mulasztásokat követünk el, és erre csak később döbbenünk rá. Nemzedékem eléggé érthető, de meg nem bocsátható okokból elhanyagolta az idegen nyelvek tanulását, és arra, hogy egyszer személyi számítógép fog állni az íróasztalunkon, még csak nem is gondoltunk. Hogy ezek milyen nagy fontosságúak a képzésben és önképzésben, arra csak kislányom ügyeskedését figyelve döbbenek rá. Ez is egyfajta analfabetizmus, korszakhatár-jelző. Tisztelettel ve-gyes irigykedéssel tekintek fel arra a lelkészkollegára, aki ráadásul nő, hitves és családanya, de öt nyelven olvas, fordít, és pályázatok révén néha az egyházközség mindennapiját is biztosítja.

Az önképzés el nem hanyagolható jelentősége abban is áll, hogy a teológiai képzéssel együtt nem ér véget. Ha a teológiai tanulmányok alatt jó alapot vetünk neki, egyszerűen csak tovább kell vinni a megkezdett barázdát, pászmát. Nyilván, hogy az idő teltével érdeklődésünk tompul, behatárolódik, de ez nem szükségszerű, és megelőzhető, kivédhető.

Bizony, amíg mi, nemzedékem tagjai néha felelőtlenül kijelentjük, hogy a lelkészség semmilyen új kihívást nem jelent számunkra, hogy úgymond

„unjuk”, addig olyan idősebbrendű lelkészársakat is ismerek, akik sokunkat megszegyenítő lelkesedéssel mindig fogékonyak az újra, a többre, akiket valósággal nyugdíjba kellene már küldeni. Egyik meghatározó élményem, hogy nyugdíjas lelkészársam nemcsak, hogy szolgálatot vállal mindenkor, ha erre felkéri, de hátralevő éveit arra használja fel, hogy tapasztalatait megossza a felnövő nemzedékkel. Bár én is így végezném!

Gellérd Imre írja, hogy a lelkész fő feladata „személyiséggé nevelődni”, és állítja, hogy senki sem születik lelkésznek. Hogy azzá lehessünk, „ahhoz bizonyos örökölt hajlamcsírákra van szükség, melyeket aztán a környezeti hatás, a képzés és az önképzés fejlesztenek ki tehetséggé vagy hivatássá.” Szabó Dezső intelmeit is idézném: „Nem elég megszerezni egy diplomát, hanem évről évre tovább kell hogy képezzük magunkat, ha lépést kívánunk tartani a fejlődéssel. Ez általános megállapítás alól nem kivétel a lelkész sem. A teológia-vallástudomány, mint a lelkész teológiai képzésének alapja, önmagában nem lezárt, hanem állandóan fejlődő.”

Szabó Dezsőnek van egy megállapítása, amelynek tragikus igazságára, most, az emberélet útjának felén túljutva, néha-néha úgy döbbenek rá, mint-ha Dezső bácsi nekem és most mondaná: „A teológiai képzettség állandó tökéletesítése nélkül a lelkész prédikálása, szolgálata ellaposodik, elveszti az étellel való kapcsolatát, és ezáltal önként lemond hivatásáról.” Mindenkire érvényes az, hogy úgy érzi, túlhaladta az élet, hogy vegetál, de a lelkészre nézve szörnyűséges lehet egy élni akaró gyülekezet, közösség középpontjában állva élőhallottnak lenni úgy, hogy ennek önmaga is a tudatában van. Isten mentsen meg mindannyiunkat attól, hogy szellemi, lelki hullaszagot árásszunk magunk körül.

Napjainkban közhely az, hogy a tanulás nem érhet véget a tanulmányokkal egy időben. Az egyén életén át tartó tanulás fontosságát tudományosan is igazolták az utóbbi 30–40 esztendőben, a hetvenes évek nem is szocialista ihletettségét jelzik a „permanent education”, a „lifelong learning” fogalmak.

A tanuló társadalomban ez irányú kötelezettsége alól a lelkész sem lehet kivétel, hiszen éppen róla állították legelőször azt, és a közhely kihagyhatatlan, hogy „a jó pap holtig tanul.” Életfogytiglani, holtomiglani önképzésre vagyunk tehát ítélve. Egyik 18-ik századi temetési beszédünk szerzője ugyan – egyáltalán nem szemérmesen – a fenti bölcselkedéshez hozzáteszi azt is, hogy „mégis bután hal meg”, de ez a megállapítás a kérdés lényegén már nem változtat.

Kortárs katolikus paptól való ez az idézet: „a pap életében nem a kezdet érdekel, hanem a vég”, s bármennyire is sokatmondó és szép ez a kijelentés, én hozzátenném, hogy azért az egész érdekel minket, a kezdet és a vég, és főleg az, ami között van: életünk és szolgálatunk. Ez a legszemélyesebb ügyünk, kit érdekelne hát, ha nem minket?

A „lelkész” kifejezés, a pappal és a lekipásztossal, akár a prédikátorral és atyával ellentétben, képzett szó. Az a kicsi képző az alkotásra, az új minőségre utal. Adjá Isten, hogy ne csak megnevezésünkben legyünk képzettek, a maga képére és hasonlatosságára! És majdnem ámennel zártam soraimat.

Dr. GAAL GYÖRGY

IFJ. GYERGYAY ÁRPÁD (1881–1952), A FÜL-ORR-GÉGÉSZET TUDÓSA

Fél évszázaddal ezelőtt, 1952. április 3-án magyarok és románok, orvosok és betegek százai kísérték házsongárdi nyughelyére a város évtizedek óta legismertebb fül-orr-gégészét, igazságtalanul meghurcolt egyetemi tanárát, dr. Gyergyay Árpádot. Székely lófő eredetű, a 18. század eleje óta Kolozsvárt élő és a polgári életben vezető szerepet játszó unitárius családból származott. Édesapja, id. Gyergyay Árpád (1845–1881) is orvostudós volt: a vérátömlesztés és az antiszeptikus sebészet erdélyi úttörőjeként tartják számon a lexikonok. Fia születése előtt három hónappal ragadta el a halál.

Az 1881. április 27-én Kolozsvárt született ifj. Gyergyay Árpádot özvegy édesanyja mellett elsősorban az Unitárius Kollégium nevelte. Itt tanára, Nyiredy Géza szeretettette meg vele a természettudományokat, s megérett benne az elhatározás, hogy kiteljesíti édesapja derékba tört pályáját. 1899–1905 között végezte orvosi tanulmányait a kolozsvári egyetemen. Olyan kitűnő professzorai voltak, mint a zoológus-hisztológus Apáthy István, az anatómus Davida Leó, a sebész Brandt József és a belgyógyász Purjesz Zsigmond. A legnagyobb hatást azonban a kórbonctanász Buday Kálmán tette rá, aki mellett már V. éves korában gyakornok lehetett. 1904-ben közölte első dolgozatát az Orvosi Hetilapban, s rögtön pályadíjat nyert vele. Éveken át a Sebészeti Klinikán volt műtönövendék, s itt figyelte fel az akkor önállósuló, mivelénk még alig ismert és művelt diszciplínára, a fül-orr-gégészetre. 1907-től e szak tanulmányozását tekintette életcéljának, rövidesen a klinikán is rábízták e betegségek gyógyítását. Egyetemi ösztöndíjjal Bécsbe küldték, ahol a legjobb szakemberek, professzorok előadásait hallgathatta, részt vehetett műtéteiken. A következő években már Berlin, Freiburg, Párizs és London fül-orr-gégészeti kórházaiban tökéletesíthette tudását. 1912-ben e tárgy magántanára lett a kolozsvári egyetemen. Két év múlva a Trefort (ma V. Babeş) utca alján ma is álló házban ő nyitotta meg a város első fül-orr-gége klinikáját. 1916-ban rendkívüli tanári címet kapott.

Gyergyay szépen alakuló egyetemi karrierje kitartó, következetes gyógyító és kutatómunka eredménye. Az Erdélyi Múzeum-Egyesület Orvos-természettudományi Szakosztályának ülésein már 1907-től dolgozatokat olvas fel, betegbemutatókat tart. 1910-től pedig olyan felfedezésekről, új műtéti eljárásokról, maga szerkesztette műszerekről számol be, amelyekkel rövidesen németországi, franciaországi és angliai kongresszusokon is feltűnést kelt. Így a direkt orr-garat-vizsgálat, a fülkürt-tágítás bevezetése, az orrgarat reflexingerlekenységének leírása új lehetőségeket teremtett a gyógyító munkában.